РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
Изпълнителна агенция
„Главна инспекция по труда”

Общодостъпно

ГОДИШЕН ДОКЛАД

ЗА ДЕЙНОСТТА НА ИЗПЪЛНИТЕЛНА АГЕНЦИЯ „ГЛАВНА ИНСПЕКЦИЯ ПО ТРУДА" ПРЕЗ 2022 г.

София, 2023 г.

I. СТРАТЕГИЧЕСКИ ЦЕЛИ И ПРИОРИТЕТИ В ДЕЙНОСТТА НА АГЕНЦИЯТА

Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда" (ИА ГИТ) е специализиран контролен орган към министъра на труда и социалната политика за осъществяване на цялостния контрол по спазване на трудовото законодателство във всички отрасли и дейности в Република България. Този контрол се осъществява самостоятелно или във взаимодействие с други държавни администрации и със съдействието на организациите на работниците и служителите и на работодателите.

Дейността и целите на ИА ГИТ са съобразени и доразвиват целта на социалната политика на Правителството на Република България, реализирана чрез изпълнение на „Дейности за справяне с недекларирания труд и повишаване на социалната сигурност" от Стратегия по заетостта на Република България, 2021 - 2030 година (*приета от Министерския съвет с Решение № 515/15.07.2021 г. и изменена с Решение на Министерския съвет № 368/02.06.2022 г.*).

Планираните мерки за реализация от Инспекцията по труда са съобразени и със Стратегически приоритет № 3: „Подобряване на качеството и сигурността на труда" и Стратегически приоритет № 18: „Участие в процесите на вземане на решения в международни организации, развитие на международно и двустранно сътрудничество и реализиране на международно-правните стандарти в трудовата и социалната област" от Стратегическия план на Министерството на труда и социалната политика, 2022 – 2025 г. (*утвърден със Заповед № РД 01 154/20.05.2022 г.*).

Дългосрочните приоритети в дейността на ИА ГИТ са заложени в Стратегическия план на Агенцията за периода 2022 г. – 2025 г. Визията за успешно функциониращ пазар на труда, основан на адекватна и законосъобразна регулация на трудовите отношения, е отразена в стратегическата цел на Агенцията „Гарантиране качеството на дейността на Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда", която се постига чрез реализиране на следните пет оперативни цели:

- ✓ Осъществяване на ефективен контрол относно спазване на законодателството в областта на труда, държавната служба, трудовата мобилност и трудовата миграция и защита на трудовите права на уязвими групи работещи.
- ✓ Повишаване на информираността на заинтересованите страни за ползите от деклариранията труд и спазване на изискванията на трудовото законодателство.
- ✓ Повишаване на административния капацитет на Агенцията и квалификацията на служителите.
- ✓ Повишаване на обществеността доверие в Инспекцията по труда.
- ✓ Осъществяване на активна международна дейност.

С цел развитие на институционалния си капацитет и подобряване на цялостното управление на качеството на дейността си за ефективно и ефикасно постигане на стратегическите и ежегодните си цели, Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда" въведе Общата рамка за оценка (CAF), която е инструмент за цялостно управление на качеството в публичния сектор. Прилагайки го, Агенцията има амбицията да се развива по пътя на усъвършенстване на своето изпълнение.

Дейността на ИА ГИТ традиционно се основава на превенция и публичност при инспектирането на труда, сътрудничество с институции, със социални партньори и с неправителствени организации. Установените традиции в това направление оказаха положителна роля за справяне с проявите на недекларирания труд и повишаване на социалната сигурност за работещите в Р България.

Планираните приоритети в инспекционната дейност на ИА ГИТ през 2022 г. бяха насочени към:

- ✓ осъществяване на контрол при извършване на строителни и монтажни дейности;
- ✓ осъществяване на контрол в селското стопанство, в т.ч. законосъобразното наемане на работници за извършване на краткотрайна сезонна селскостопанска работа;
- ✓ осъществяване на контрол в предприятия с рискови производства и дейности;
- ✓ осъществяване на контрол в предприятия, оказали влияние върху нивата на трудовия травматизъм за 2021 г.;
- ✓ осъществяване на контрол по спазване на противоепидемичните мерки срещу разпространението на КОВИД-19 (коронавирус), мерките на правителството за изплащане на компенсации на работодатели с цел запазване на заетостта на работниците и служителите и изпълнение на законодателните изисквания при работа от разстояние;
- ✓ осъществяване на контрол по спазване на законодателните изисквания във връзка с полагане на труд от чужденци – граждани на трети държави; командироване и изпращане на работници в рамките на предоставяне на услуги; регистрационни режими и дейност на посреднически фирми, предприятия, осигуряващи временна работа и предприятия-ползватели в Р България;
- ✓ осъществяване на контрол по спазване на изискванията при предоставяне на работна сила, с акцент върху законосъобразното възникване на трудовите правоотношения, изплащането на възнагражденията и разпределението на работното време, както и на лицензионните и разрешителните режими, свързани с наемане на работа;
- ✓ осъществяване на контрол по спазване на законодателните изисквания за организация на дейността по осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд, обезопасеността на работното оборудване и технологичните процеси и хигиена на труда.

Чрез дейността си през 2022 г. Инспекцията по труда постигна заложените в годишния план конкретни мерки, като акцентира върху съществените рискове и социалнозначими проблеми в областта на труда.

II. АНАЛИЗ НА ИНСПЕКЦИОННАТА ДЕЙНОСТ ПРЕЗ 2022 г.

Инспекционната дейност на контролните органи на ИА ГИТ през 2022 г. беше насочена към реализиране на оперативна цел № 1 от Стратегическия план на Агенцията: „Осъществяване на ефективен контрол относно спазване на законодателството в областта на труда, държавната служба, трудовата мобилност и трудовата миграция”.

Извършени проверки

През 2022 г. от контролните органи на Агенцията са извършени общо 42 396 бр. проверки, с което е постигнат планираният брой инспекции за годината. Разпределението им по икономически дейности е посочено в Диаграма № 1:

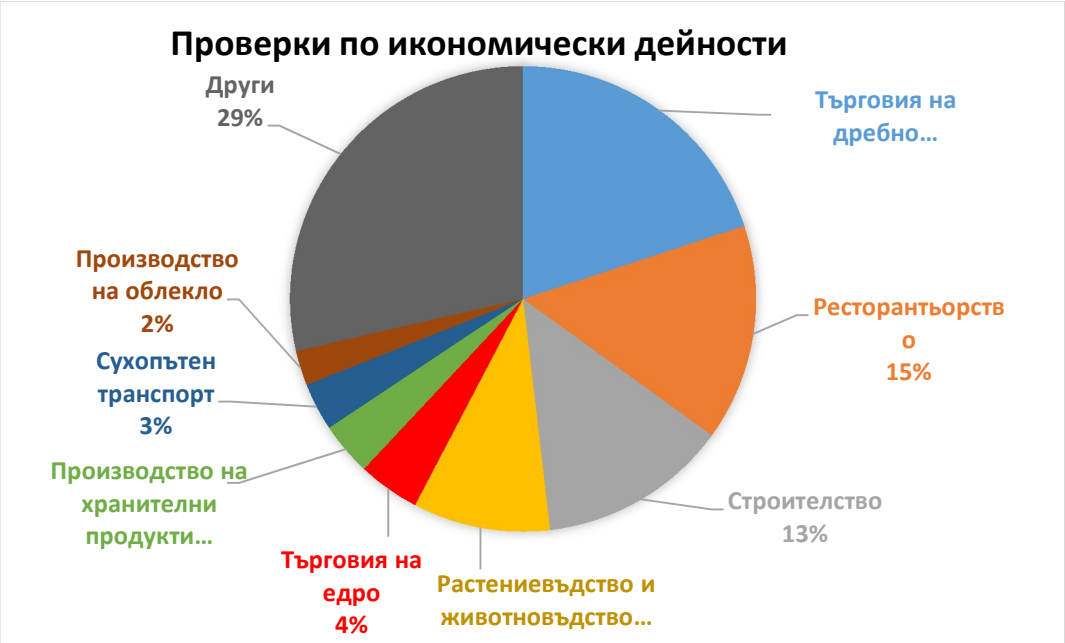

С цел проследяване ефективността на контролната дейност е извършен последващ контрол относно изпълнението на 56,4% от дадените и влезли в сила задължителни предписания, като е установено, че 99,1% от тях са изпълнени. Тези данни показват висока степен на ефективност на контролната дейност.

През 2022 г. са проверени 34 988 бр. предприятия, от които 3 992 броя за първи път. Показаното в Диаграма № 2 разпределение на предприятията по големина следва структурата на българската икономика, в която преобладаващият брой предприятия са микропредприятия (с персонал до 9 наети лица). Проверените предприятия през годината, които са собственост на чужди граждани или с чуждестранно участие са 620 бр.

Диаграма № 2: Разпределение на проверените предприятия по големина

Заетите лица в проверените предприятия са 1 532 657, от които 667 936 жени. В проверените предприятия е осигурена заетост на 35 467 лица с трайно намалена работоспособност, 27 030 трудоустроени лица, 55 823 пенсионери и 10 482 чужденци.

Взаимодействие с други държавни контролни органи и със социалните партньори

Сътрудничеството с други държавни контролни органи и със социалните партньори традиционно бе на вниманието на Инспекцията по труда и през изминалата 2022 г. Механизмът за сътрудничество между различните контролни органи е гъвкав и се осъществява чрез различни способи като обмен на информация, онлайн срещи, искания за оказване на съдействие и др.

На базата на Закона за инспектиране на труда и сключените национални споразумения за съвместна дейност между контролните институции през годината бяха извършени общо 1862 бр. съвместни проверки с представители на други контролни органи. Най-голям е броят им с представители на Министерството на вътрешните работи (МВР), Националния осигурителен институт (НОИ), Националната агенция за приходите (НАП), Регионалните инспекции по околната среда и водите (РИОСВ) и Регионалните здравни инспекции (РЗИ). Най-много такива съвместни проверки са реализирани в икономически дейности: „Ресторантьорство", „Търговия на дребно", „Сухопътен транспорт" и „Търговия на едро".

И през 2022 г. продължи доброто сътрудничество с НАП и НОИ, като ИА ГИТ обменяше информация с тези институции и за лица, установени да полагат труд без сключени трудови договори. Това сътрудничество е ползотворно, особено по отношение на превенцията на недекларираната заетост. Контролните органи на Инспекцията по труда реагираха на всички постъпили сигнали от НАП за работещи лица без сключени трудови договори. За поредна година приоритет на съвместната работа с органите на НАП бяха и въпросите, свързани с разкриваемостта на нарушения по заплащането на труда и организация на работното време. Тези действия са най-активни спрямо работодателите от икономически дейности „Хотелиерство", „Ресторантьорство" и „Търговия на дребно".

Инспектирането съвместно с органите на НОИ спомага за установяване на случаите, в които се създават осигурителни права на работници и служители, адресат на различни парични обезщетения от страна на държавата без да е налице реално престиране на труд от тяхна страна. Проверки по инициатива на НОИ се осъществиха и по повод разследване на станали трудови злополуки.

По отношение на сътрудничеството с органите на МВР през 2022 г. контролните органи на Главна инспекция по труда взеха участие в съвместни специализирани полицейски операции в търговски обекти, питейни и нощни заведения на територията на страната с цел превенцията на недекларирания труд. За оказаното съдействие и принос от инспекторите по труда към специализираните акции бяха получени благодарствени писма до териториалните дирекции на ГИТ. Органите на МВР оказваха съдействие на инспекторите по труда, когато беше възпрепятствана възможността за установяването на контакт с работодателя. Съвместни проверки между двете институции през изминалата година са извършени и на рискови обекти, на които се съхраняват опасни взривни вещества. С представители на Служба КОС са извършени проверки по предварително утвърден „График за проверки на обектите, извършващи дейности с взривни материали за граждански цели и пиротехнически изделия".

През отчетния период инспектори по труда участваха като членове на комисии при извършване на съвместни проверки с органите на РИОСВ на предприятия с нисък и висок рисков потенциал. Целта на проверките беше установяване на изпълнение на задълженията на операторите по чл. 103, ал.2 от ЗООС да прилагат подходящи мерки и средства за предотвратяване на големи аварии и ограничаване на последствията от тях, спазване на трудовото законодателство и осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд.

Продължава установената практика по време на проверките да се канят за участие представители на синдикални организации и представители на работещите в комитетите/групите по условия на труд (КУТ/ГУТ).

През отчетния период контролните органи на ИА ГИТ реализираха общо 153 бр. проверки с участие на представители на синдикални организации. Резултатите от контролната дейност показват, че сътрудничеството със синдикалните представители е от голямо значение за ефективното решаване на проблеми, засягащи трудовото законодателство, като то допринася и за намаляване на социалните конфликти. В голяма част от случаите контролните органи са се запознали с причините за възникнали проблеми при изпълнение на трудовите функции на работещите след проведени разговори с представители на синдикатите. Във всички случаи по подадени сигнали от синдикалните структури до ИА ГИТ са извършени проверки. Подадените сигнали от синдикални структури касаят най-често нарушения по работното време и заплащането на труда.

През 2022 г. в 1 667 бр. проверки на ИА ГИТ са взели участие представители на КУТ/ГУТ от проверените предприятия. Най-често задаваните въпроси, които представителите на работещите поставят са свързани с работата от разстояние, както и с осигуряването на безопасни условия на труд на работещите на техните работни места в предприятията.

Като добра практика, установена по време на проверките, може да се посочи, че в част от големите предприятия комитетите по условия на труд, преди всяко събиране, разработват писмени запитвания към работниците с въпроси и предложения, които да бъдат обсъдени на срещите. В малките предприятия обаче, се откроява проблем във връзка с формалното учредяване на ГУТ. Не се осъзнава ролята, която реално могат да имат тези структури, а както работниците, така и самите работодатели подценяват възможността за ефективен диалог и намиране на адекватни решения именно посредством ГУТ по отношение на проблеми, касаещи здравословните и безопасни условия на труд. Представят се протоколи от заседания на ГУТ, при които се разискват едни и същи въпроси всяко тримесечие в продължение на години. В този случай контролните органи на Инспекцията по труда са давали съвети и насоки на работодателите и са оказвали методическа помощ.

Констатирани нарушения

В резултат на извършените проверки през 2022 г. са констатирани общо 191 200 бр. нарушения по спазване изискванията на трудовото законодателство, трудовата миграция и трудовата мобилност и държавната служба. Разпределението на нарушенията по основни групи е, както следва:

- ✓ нарушения на нормативните изисквания за здравословни и безопасни условия на труд (ЗБУТ) – 96 402 броя;
- ✓ нарушения на нормативните изисквания, регламентиращи трудовите правоотношения (ТПО) – 93 954 броя;
- ✓ нарушения на нормите за трудовата миграция и трудовата мобилност – 787 броя;
- ✓ нарушения на нормите, свързани с държавната служба – 57 броя.

Принудителни административни мерки

За отстраняване на констатираните нарушения контролните органи на ИА ГИТ са приложили 184 054 бр. принудителни административни мерки (ПАМ), от които 178 651 бр. (97%) представляват даване на задължителни за изпълнение предписания на работодателите. Освен тях са приложени и следните ПАМ:

- ✓ спрени машини, съоръжения, работни места и участъци – 315 бр.;

- ✓ отстранени от работа служители поради липса на изискващата се квалификация или незапознати с правилата за здравословни и безопасни условия на труд – 55 бр.;
- ✓ въведен специален режим за безопасна работа при възникнала сериозна и непосредствена опасност за живота и здравето на работещите и при невъзможност за спиране на работата на опасните машини – 15 бр.;
- ✓ спрени незаконни решения или нареждания на работодатели – 8 бр.

Спирането на необезопасени машини, съоръжения и работни места е мярка, която се прилага при пряка заплаха за живота и здравето на работещите. Този вид нарушения много често са причина за трудови злополуки, които биха могли да доведат до увреждане на здравето и дори до смърт на работещите. И през 2022 г. най-често мярката „спиране" е прилагана в предприятията от сектор „Строителство" (201 бр.).

Контрол по спазване на нормативните изисквания при осъществяване на трудовите правоотношения

В големите предприятия от всички икономически дейности трудовите правоотношения възникват и се осъществяват с голяма степен на съответствие с нормативните изисквания. Значително по-често се установяват нарушения на нормите, регулиращи трудовите правоотношения в микро- и малките предприятия, и особено в тези, в които се извършва проверка за първи път. Запазва се положителната тенденция след извършена проверка в такива предприятия работодателите да отстраняват нарушенията. Сред причините за допускане на нарушения в микро-, малки и средни предприятия са свиване на стопанската дейност, особено в някои сектори, и липса на експертиза на кадрите в областта на човешките ресурси.

Диаграма № 3: Разпределение на нарушенията по икономически сектори и дейности

Разпределението на нарушенията в областта на трудовите правоотношения по групи е, както следва:

- по заплащането на труда – 21 701 бр.;
- по възникване на трудови правоотношения – 13 737 бр.;
- по работно време – 10 717 бр.;
- по предоставяне на документи – 10 196 бр.;
- по почивките и отпуските – 7748 бр.;
- по извънредния труд – 564 бр.

Делът на нарушенията свързани със заплащането на труда продължава да бъде най-висок спрямо всички нарушения по изпълнението на трудовите правоотношения. Техният брой през разглеждания период е 21 701 бр. Работниците и служителите подават сигнали за неизплатени или забавени възнаграждения, тъй като неритмичното изплащане на трудовите възнаграждения затруднява посрещането на ежедневните нужди на домакинствата им. Сред нарушенията от този вид се наблюдава неизплащане и/или неначисляване, и/или забавено изплащане на дължими допълнителни възнаграждения за нощен труд, за работа на официални празници, извънреден труд и/или обезщетения на работещите.

И през 2022 г. продължи контролната дейност на ИА ГИТ за установяване и предотвратяване на недекларирания труд чрез прилагане на нерегламентирано заплащане на труда (заплащане на суми над договорените в трудовите договори без документиране, облагане и отчитане пред отговорните институции). Този вид нарушения са трудно разкриваеми поради обстоятелството, че и двете страни по трудовото правоотношение – работодател и работник (служител), са заинтересовани от неразкриването им. По този начин работникът (служителят) получава по-голяма „чиста" сума в брой, върху която не се начисляват и внасят задължителните осигурителни вноски и данъци. В дългосрочен аспект това има негативни последици както върху държавното обществено осигуряване и данъчното облагане, така и върху пенсионния и здравен статус на работещия.

През 2022 г. в 379 предприятия са установени забавени възнаграждения, чийто размер възлиза на 6 млн. лв. В резултат на предприетите от Инспекцията по труда ефективни действия и мерки на работниците и служителите са изплатени около 4 млн. лв., в т.ч. близо 1 млн. лв., изплатени през периода за задължения от предишен период. В сравнение с 2021 г. се отчита намаляване на размера на неизплатените в срок трудови възнаграждения.

Принос за добрата ефективност по отношение изплащането на дължими възнаграждения има и упражняването на правомощието на Инспекцията по труда да подава искови молби за откриване на производство по несъстоятелност срещу работодатели, забавили изплащането на възнагражденията на най-малко една трета от своите работници и служители повече от два месеца. При упражняване на контролните си функции за спазване на трудовото законодателство през 2022 г. са установени 5 бр. предприятия, отговарящи на изискванията на чл. 625 от Търговския закон, в които случаи от страна на ИА „Главна инспекция по труда" са подавани искови молби за обявяване на работодателите в несъстоятелност до съответния съд. За същия период за 3 бр. работодатели съдът е постановил решения за обявяване в несъстоятелност. Тези решения дават възможност на работниците и служителите да се обърнат към Фонда за гарантирани вземания на работниците и служителите при несъстоятелност на работодателя за получаване на обезщетения за неизплатените им възнаграждения и обезщетения.

За 2022 г. констатираните нарушения относно работа на лица без сключени писмени трудови договори и неизпълнение на задължението на работодателя да подава в 3-дневен срок от сключване или изменение на трудовия договор, или в 7-дневен срок от неговото прекратяване, уведомление за това до съответната ТД на НАП са 3 398 бр. Данните сочат увеличение на този вид нарушения с 559 бр., в сравнение с предходната 2021 г. Най-много нарушения за работа без сключени трудови договори са установени в икономическите дейности: „Ресторантьорство" (851 бр.); „Строителство на сгради " (495 бр.); „Търговия на дребно" (337 бр.); „Специализирани строителни дейности" (268 бр.); „Растениевъдство" (228 бр.); „Производство на облекло" (163 бр.) и др.

По-голямата разкриваемост на този вид нарушения е вследствие на засилените тематични проверки извършени от контролните органи с акцент конкретно върху законосъобразното възникване на трудовите правоотношения, изплащането на

възнагражденията и разпределението на работното време. Проверките се извършват във всички икономически дейности, като най-често са в обекти от търговията, ресторантьорството и хотелиерството. През летния и зимния сезон се организират и кампании в обектите със сезонен характер, в които също има повишен риск от използване на недекларирaн труд. Следи се и за законосъобразното наемане на граждани на трети държави и на непълнолетни лица, както и за осигуряването на здравословни и безопасни условия на труд.

През активните периоди на годината се извършиха 1 828 бр. проверки в питейни заведения и малки търговски обекти със сезонен характер в зимните и морските курорти в страната, при които контролните органи на Инспекцията по труда установиха 8 499 бр. нарушения на трудовото законодателство. Част от проверките (422 бр.) са извършени в почивните дни на работната седмица. Проверените работодатели са 1 783 бр. с 45 190 заети лица в тях. По заплащането на труда са констатирани 1 112 бр. нарушения, а на разпоредбите за разпределение на работното време – 838 бр. Установени да работят без трудов договор са 226 лица.

През 2022 г. продължава да се наблюдава тенденцията да се сключват граждански договори с лица, които работят с определено работно време, определено работно място и срещу определено заплащане, чрез които се прикриват трудови правоотношения в нарушение на разпоредбата на чл. 1, ал. 2 от КТ. Запазва се и тенденцията в ИА ГИТ да постъпват сигнали за работа без сключен трудов договор от лица, които вече не полагат труд за посочения работодател. В тези случаи инспекторите по труда са възпрепятствани да приложат законовите си правомощия, а именно да обявят с постановление, съгласно разпоредбата на чл. 405а, ал. 1 от КТ, съществуването на трудово правоотношение, когато се установи, че работната сила е предоставена в нарушение на чл. 1, ал. 2 от КТ.

По отношение на нарушенията, свързани с работното време и почивките са установени пропуски при планирането, разпределението и отчитането на работното време при въведено сумирано изчисляване на работното време. Това води до полагане на извънреден труд, като се надвишава законоустановената годишна, месечна или седмична продължителност на допустимия за полагане извънреден труд от един работник или служител, което от друга страна нарушава регламентираните междудневни и седмични почивки. Утвърдените поименни графици за периода на сумирано отчитане на работното време не се съхраняват най-малко 3 години след края на периода. Често поименните графици, които се намират в проверяваните обекти са изготвени без да съответстват на законовите изисквания и не са утвърдени от работодателя. Също така не се спазва и законовото изискване, едновременно с установяването на сумирано изчисляване на работното време, да се изготвят поименни графици за целия период на отчитане. В предприятията в икономически дейности „Търговия на дребно” и „Ресторантьорство” са констатирани най-голям брой нарушения от този вид.

През 2022 г. продължава тенденцията за осъществяване на контрол по постъпили сигнали за работници и служители, които имат „фиктивни” трудови правоотношения в предприятия от различни икономически отрасли, в които те реално никога не са полагали труд. Целта на подобни действия е ползване на обезщетения от осигурителните фондове на НОИ. В случай на липса на доказателства за съществуването на трудово правоотношение, Инспекцията по труда прилага принудителна административна мярка за заличаване на подаденото в НАП уведомление за сключен трудов договор. Предизвикателствата пред контролните органи при установяването на подобни практики са свързани с непредоставяне и/или прикриване на информация, документи и данни от страна на „фиктивния” работодател или самият работодател е трудно откриваем поради посочени неактуални или несъществуващи адреси в Търговския регистър на Агенция по вписванията, най-вече защото не иска да бъде открит.

През 2022 г. са констатирани 1135 бр. нарушения на разпоредбите, свързани със специалната закрила на непълнолетните работници и на тези с намалена работоспособност. Най-често тези нарушения са установени в икономическа дейност „Ресторантьорство".

Контрол по спазване на нормативните изисквания за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд

Относителният дял на нарушенията на нормите, регламентиращи осигуряването на здравословни и безопасни условия на труд за работещите, е 50,4% от всички нарушения, като този дял се намалява с 1,5 процентни пункта спрямо резултатите за 2021 г.

Диаграма № 4: Разпределение на нарушенията по ЗБУТ

Най-голяма е групата на нарушенията по организацията и управлението на дейността за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд (61 115 бр.). В тази група най-голям е делът на нарушенията, свързани с провеждането и документирането на инструктажите на персонала и с вътрешните нормативни актове по ЗБУТ. Най-много нарушения са установени в сектор „Строителство" и в икономически дейности „Търговия на дребно", „Ресторантьорство" и „Растениевъдство, животновъдство и лов".

Извършването на оценка на риска е важен елемент от организацията и управлението на дейността по осигуряване на ЗБУТ в предприятията. Предвид това, контролните органи на ИА ГИТ отделят голямо внимание на качеството на изготвените оценки и изпълнението на мерките за отстраняване на съществуващите рискове. Данните от инспекционната дейност през 2022 г. показват, че в 94% от всички проверени предприятия е извършена оценка на риска за безопасността и здравето на работещите. Предприятията с утвърдена програма и предприети мерки за отстраняване на установените рискове по работни места представляват 98% от предприятията, в които е извършена оценка на риска. Въпреки отчетените високи проценти, все още се констатират нарушения, свързани със съдържанието и обхвата на оценката. Недостатъчно внимание се отделя на характера на трудовата дейност, извършваните отделни операции, идентифицирането на опасности, произтичащи от трудовия процес и работната среда, вида на използваните материали и работно оборудване, липсата на достатъчна квалификация и опит у работещите. Работодателите неглижират или не осъзнават ползата от инвестициите в обучение на кадрите, което е предпоставка за компрометиране на усилията за създаване на адекватна система за здравословни и безопасни условия на труд в предприятието. В своята дейност инспекторите по труда консултират работодателите за голямото значение, изготвената оценка на риска да отразява реалните условия на труд, да се предвиждат адекватни мерки за предотвратяване и ограничаване на професионалните рискове в предприятията, което

води не само до подобряване на условията на труд, но и до намаляване на предпоставките, водещи до трудов травматизъм. Паралелно с това продължават усилията за информиране на работодателите относно възможността за използване на свободно достъпната онлайн платформа OIRA с нейните инструменти за оценяване на риска, които не само дават възможност за оценяване, но и дават на потребителите навременна и достоверна информация за редица изисквания по ЗБУТ, които по една или друга причина са останали извън полезрението на работодателя.

Независимо от горното, през 2022 г. се запазва тенденцията работодателите да предпочитат да възлагат на служба по трудова медицина (СТМ) да изготвя оценката на риска, тъй като същата разполага с необходимия квалифициран персонал и експертиза, а и работодателите имат задължение за осигуряване на обслужване на работещите от регистрирани СТМ. Резултатите от контрола през 2022 г. показват, че в 93% от проверените предприятия има осигурено обслужване от СТМ.

На следващо място са установените нарушения в областта на обезопасеността на работното оборудване и технологичните процеси (23 128 бр.), които макар и да не са с най-голям относителен дял, са най-честата предпоставка за злополуки на работното място. Най-голям е броят на тези нарушения в сектор „Строителство". От тези нарушения с най-висок относителен дял са констатираните нарушения на нормите по електробезопасност, които представляват 32% от всички нарушения в тази група.

На трето място в групата нарушения по здравословни и безопасни условия на труд са нарушенията в областта на хигиената на труда (12 159 бр.). Най-често тези нарушения касаят: осигуряване на санитарно-битово обслужване; провеждане на медицински прегледи; липса на данни за измерване на факторите на работната среда и осигуряване на лични предпазни средства. Селското стопанство, строителството, откритият въгледобив и различните видове производства по своето естество предполагат по-тежки условия на труд. Голяма част от работодателите полагат необходимите усилия и в резултат на контролната дейност на Инспекцията по труда да осигурят нормативни изисквания за условията на труд в своите обекти.

Работещите при условия на труд, неотговарящи на хигиенните норми и изисквания през 2022 г. са 4% от заетите по трудови правоотношения в проверените предприятия с установени данни за факторите на работната среда. Най-голям е относителният дял на работещите при неспазени хигиенни норми и изисквания за микроклимат – 43%. На следващо място е относителният дял на работещите при наднормени нива на: шум (39%); физическо натоварване (26%); прах (9%) и химични и биологични агенти (8%). В много от случаите работещите са изложени едновременно на неблагоприятното въздействие от няколко фактора, което увеличава риска за здравето им.

През 2022 г. Инспекцията по труда се включи в общоевропейската кампания на Комитета на старшите инспектори по труда (SLIC) „Здравословните работни места – облекчете натоварването" с кампанийни проверки в секторите „Строителство" и „Производство на хранителни продукти" с тематична насоченост към оценяването на риска от мускулно-скелетни смущения (МСС). Проучвания на Европейската агенция за безопасност и здраве при работа показват, че мускулно-скелетните смущенията са най-честата причина за здравословни проблеми, свързани с работата. По техни данни около 60% от работниците се оплакват от такива проблеми. Най-често засегнатите части на тялото са: врат, рамене, шия, долна част на гърба, колене, китка и пръсти. При реализиране на кампанията контролните органи на ИА ГИТ извършиха 150 бр. проверки на работодатели в цялата страна съгласно указания на SLIC. По време на тези проверки бе установено, че в 73% от случаите работодателите в България са извършили оценка на риска по отношение на мускулно-скелетните смущения, като 13% от тях не са оценили рисковете, водещи до възникването на тези смущения. Предвид високия процент на работодатели, които са изготвили оценка на риска за предотвратяване на

МСС, може да бъде направено заключение, че се наблюдава положителна тенденция в усилията им той да бъде минимизиран. В рамките на инспекционната кампания инспекторите по труда консултираха, информираха и насочваха работодателите към ефективни мерки и добри практики за превенция. В помощ на работодателите и работниците с финансиране от Фонд „Условия на труд" бе създадено и практическо ръководство на тема „Превенция на мускулно-скелетните увреждания при работа. Скрининг за ранно идентифициране". То извежда рисковите фактори за възникване на тези смущения и дава практически насоки за самооценка доколко работниците могат да бъдат засегнати от тях. Профилактиката е изведена на преден план като начин за справяне с проблема. Обърнато е внимание и на добрите практики, чрез които работодателите могат да ограничат разпространението на мускулно-скелетните смущения.

Данните от контролната дейност през 2022 г. показват, че комитети или групи по условия на труд (КУТ/ГУТ) са изградени в 9 221 бр. от проверените предприятия. Този брой на пръв поглед изглежда малък, на фона на проверените над 35 000 предприятия, но следва да се има предвид, че Законът за здравословни и безопасни условия на труд освобождава от това задължение работодателите с до 5 наети лица и по-голяма част от проверените предприятия (62%) са с персонал до 9 заети лица. В този смисъл е малък делът на предприятията, които имат задължение да учредят КУТ/ГУТ, но не са го изпълнили.

В 84% от проверените през годината предприятия има функциониращи органи по безопасност и здраве при работа, които организират изпълнението на дейности, свързани със защита от професионални рискове и превенция на тези рискове. Предприятия, в които е установено, че няма орган за безопасност и здраве са най-често тези, които се проверяват за първи път или извършват дейност със сезонен характер.

Видно от резултатите от контролната дейност, в големите и средни предприятия в по-голяма степен се спазват основните изисквания за осигуряване на ЗБУТ за работниците в сравнение с микро- и малките предприятия. Превантивно се предприемат мерки за предотвратяване на професионалните рискове, които могат да доведат до трудови злополуки и професионални заболявания в трудовия процес. Големите предприятия са с изградена политика за провеждане на обучение за повишаване на квалификацията на персонала. Изпълнението на изискванията по ЗБУТ е признак за ангажираността на работодателите към създаване и поддържане на такива условия на труд, които да не водят до професионални заболявания и злополуки при работа. Тези условия на труд също така благоприятстват по-високата производителност и качество на произвеждания продукт или предлаганата услуга. Често в микро- и малките предприятия работодателите не разполагат с достатъчен човешки ресурс, а понякога и поради липса/икономия на средства, те сами се заемат с тази дейност без да притежават необходимата експертиза и времеви ресурс за изпълнението ѝ.

Въпреки тези констатирани пропуски, резултатите от контролната дейност показват трайно подобрение през последните години в условията на труд по отношение на хигиената на труда, обусловено от внедряването на нови технологии и закупуване на ново оборудване, с цел повишаване конкурентоспособността на предприятията, както и от осигурените средства по оперативните програми за инвестиране в подобряване условията на труд. Мероприятия и дейности за подобряване на условията на труд, в съответствие с действащото законодателство на Република България, през годината са финансирани и от Фонд „Условия на труд" към министъра на труда и социалната политика по програма, приета от Националния съвет по условия на труд.

Периодичен контрол на рискови обекти

Проверките в рисковите обекти за контрол дават възможност в един сравнително кратък период от време да се проследят организационните и технически промени по осигуряването на здравословни и безопасни условия на труд в производствата и

дейностите с висока степен на производствен риск. В случай на констатирани нарушения на трудовото законодателство са предприемани действия от инспекторите по труда за предотвратяване на потенциалните предпоставки за възникване на трудови злополуки и производствени аварии. Значителна част от обектите на периодичен контрол попадат в предметния обхват на Наредбата за предотвратяване на големи аварии с опасни вещества и ограничаване на последствията от тях.

През 2022 г. са извършени 1 232 бр. проверки в 646 бр. предприятия, подлежащи на периодичен контрол, с общ брой работещи в тях 124 862. По време на тези проверки са констатирани 4 132 бр. нарушения, от които 3 360 бр. в областта на здравословните и безопасни условия на труд и 772 бр. в областта на трудовите правоотношения. Най–голям е относителният дял на констатираните нарушения, свързани с обезопасеността на работното оборудване и технологии – 45%, следвани от нарушенията по организацията и управлението на дейността по осигуряване на ЗБУТ- 44%, а на следващо място са тези по хигиената на труда – 11%.

При извършените проверки през 2022 г. в рисковите производства и дейности са приложени 4 019 бр. принудителни административни мерки, в т.ч.: спрени от работа машини и съоръжения – 6 бр.; дадени предписания за въвеждане на специален режим за безопасна работа – 5 бр.; отстранени работници – 3 бр. Съставени са общо 54 акта за установяване на административни нарушения.

Резултатите от проверките показват, че в предприятията от икономически дейности: „Производство на въоръжение и боеприпаси", „Производство на цветни метали" „Добив на нефт и природен газ", „Добив на въглища", „Производство на стъкло", „Производство на керамични изделия" и „Производство на цимент, вар и гипс" работодателите са изпълнили основните изисквания на Закона за здравословни и безопасни условия на труд. В предприятията е изготвена оценка на риска, утвърдена е програма за минимизиране на риска, осигурено е обслужване на работниците и служителите от СТМ, изградени са КУТ/ГУТ и орган по безопасност и здраве при работа.

В резултат на активната контролна дейност на инспекторите по труда се констатира повишаване на ефективността в организацията и работата на длъжностните лица по безопасност и здраве про работата на КУТ/ГУТ в предприятията. Те често оценяват проверките като необходими и с положителен ефект в превенцията за недопускане на трудови инциденти и професионални заболявания. В изпълнение на инвестиционни проекти продължава устойчивата тенденция за реконструкции и модернизации на съществуващите производствени мощности, свързани с основните дейности. В отделни производства и работни места на част от проверените предприятия са подобрени условията на труд, свързани с микроклимата на работната среда и въвеждане на нови технологии, при които източниците на опасности за работещите са сведени до минимум.

Контрол на строителни обекти

Сектор „Строителство" традиционно подлежи на целогодишен засилен контрол от страна на Инспекцията по труда поради установения през годините висок риск на строителните обекти както по отношение безопасността на труда, така и по отношение използване на недекларирaн труд.

През годината са извършени общо 5 585 бр. проверки в 4 607 бр. предприятия, ангажирани с изпълнението на различни по вид и обхват строителни и монтажни работи.

Поради рисковия характер на строителните дейности, свързан с работа на височина, земни/изкопни работи, използване на тежка строителна механизация, строителството остава сектор с едно от най-високите нива на трудов травматизъм, в т.ч. и по отношение на злополуки с летален изход и такива, водещи до инвалидност (трайни

и сериозни увреждания на здравето на работещите). Основните причини за травматизма в строителството могат да се обобщят до нагласата за пренебрегване на основни правила за безопасност при работа както от длъжностните лица, така и от работещите и се свеждат най-често до: неизползване на колективни и лични предпазни средства; неосигурено обезопасяване на конструктивни отвори и конструктивни елементи; работа на необезопасени скелета; необезопасеност на изкопите; неизправност на машините и инструментите; неправилни действия при внезапно спиране на електрозахранването; използване на нестандартни (самоделни) пособия; неподдържане на реда и чистотата на работната площадка; самоинициирани действия за отстраняване на авария или при видим дефект на машините. През 2022 г. контролните органи на ИА ГИТ са извършили 189 бр. проверки във връзка с разследване на причините за възникнали инциденти по време на работа в сектор „Строителство".

Във връзка с допуснатите трудови инцидента при работа в неукрепени изкопи и необезопасени шахти при изпълнение на проекти за изграждане, реконструкция и рехабилитация на ВиК мрежи бяха извършени целенасочени тематични проверки на строителни обекти в цялата страна, на които се извършват изкопни дейности. По време на кампанията инспекторите по труда извършиха 145 бр. проверки в 105 бр. обекта със 770 работници, полагащи труд на тях. Установени са 15 случая на работещи без трудов договор. Най-голям брой нарушения са констатирани по отношение липсата на ограждения, сигнализация и осветяване на изкопите. Установени са и нарушения, свързани с неукрепването им. По време на проверките 23 бр. работници са заварени да полагат труд без задължителните лични предпазни средства. Издадени са 17 акта за спиране на необезопасени обекти и работни места, застрашаващи живота и здравето на работещите. Съставени са 27 акта за установяване на административни нарушения на работодатели, допуснали нарушения на трудовото законодателство.

При проверките на строителни обекти през цялата 2022 г. са констатирани 29 112 бр. нарушения, като 19 411 бр. от тях са в областта на здравословните и безопасни условия на труд, а 9 587 бр. в областта на трудовите правоотношения. Останалите нарушения са свързани с трудовата мобилност и миграция.

За отстраняване на констатираните през годината нарушения, установени на строителните обекти, са приложени 27 449 бр. принудителни административни мерки, от които 201 бр. за спиране работата с необезопасено оборудване или на необезопасени работни места при извършване на строително-монтажни работи на обектите. Мярката „спиране" се прилага, когато с установените нарушения пряко са застрашени животът и здравето на работещите и чрез нея се предотвратяват вероятни трудови инциденти.

При последващ контрол на строителните обекти е установено неизпълнение на 182 бр. приложени принудителни административни мерки, за което е потърсена административнонаказателна отговорност от работодателите.

В заключение следва да се отбележи, че като цяло обемът на дейностите по извършване на строително-монтажни работи както по инфраструктурните обекти, така и в промишленото и гражданско строителство в последните години остава висок. Извършването на всеобхватен и цялостен контрол в сектор „Строителство" остава един от основните приоритети в дейността на Агенцията и през 2023 г., във връзка с което отново е планирана специална мярка в годишния план на ИА ГИТ.

Контрол в селското стопанство

Поради установения висок риск от нарушения на трудовото законодателство, селското стопанство от години е сред акцентите на контролната дейност на ИА ГИТ. Основно се следи за законосъобразното наемане на работна сила и осигуряването на здраве и безопасност в растениевъдството и животновъдство. През 2022 г. са извършени 4 039 бр. проверки, по време на които са констатирани 13 551 бр.

нарушения. От тях нарушенията на нормите, регламентиращи здравословни и безопасни условия на труд са 7 927 бр. Свързаните с изпълнението на трудовите правоотношения нарушения са 5 610 бр. През 2022 г. в сектора са установени 228 случаи на работа без трудов договор.

Данните от системата на ИА ГИТ за предоставяне на образци на трудови договори за краткотрайна сезонна селскостопанска заетост (т.нар. еднодневни трудови договори) показват, че през 2022 г. на 1866 земеделски стопани са предоставени 260 811 бр. образци на договори. Най-много образци са заявени за винени лозя, ягоди, череши и маслодайна роза. За земеделските стопани еднодневните договори са начин да наемат законосъобразно работна ръка по облекчен ред. Не се налага да регистрират сключването и прекратяването на трудовите договори в Националната агенция за приходите и да оформят трудови книжни. Те заявяват образци на този вид договори по всяко време през специално създадената от ИА ГИТ онлайн система за предоставяне на образците. В сравнение с 2021 г. се наблюдава лек спад в заявените образци на еднодневни трудови договори и на земеделските стопани, които са ги заявили. В същото време се отчита лек ръст на заявените еднодневни трудови договори за 4 часа. При контрола се отчита тенденция на увеличаване на случаите, при които земеделските стопани не връчват екземпляр от договора на работника преди започване на работа, разчитайки, че няма да бъде проверен и впоследствие тези договори се връщат като неизползвани. И през 2023 г. отново е планирана мярка, гарантираща засилен контрол в сектора.

Контрол по спазване на противоепидемичните мерки и актовете на Правителството за предоставяне на компенсации на работодателите в условията на пандемията от COVID-19 и работа от разстояние

През първото тримесечие на 2022 г. Инспекцията по труда продължи да осъществява засилен контрол, свързан с предприетите действия от работодателите за ограничаване и намаляване на риска от разпространение на COVID-19 на работните места. При тези проверки се установява, че като цяло работодателите изпълняват ангажиментите си съгласно трудовото законодателство за опазване живота и здравето на работещите.

През годината са извършени и 558 бр. проверки, свързани с възложения контрол по постановленията на Правителството за изплащане на компенсации на работодателите. Съобразно правомощията на ИА ГИТ, установената информация при контрола е предоставена на съответните компетентни органи (НОИ, Агенцията по заетостта), отговорни за провеждане на политиките на правителството на Р България, свързани с преодоляване на негативните последствия от COVID-19.

За всяко установено несъответствие, свързано с изплащане на компенсации на работодателите, своевременно се подава информация до Агенцията по заетостта и Националния осигурителен институт за предприемане на действия по компетентност.

През последните години работата от разстояние придобива все по-голяма популярност и се превръща в предпочитана форма за организация на работата от някои предприятия. При нея работата по трудов договор се извършва извън помещенията, осигурени от работодателя на територията на неговото предприятие. Поради тази особеност усилията на ИА ГИТ през 2022 г. бяха насочени към идентифициране на работодатели, въвели работа от разстояние с цел изясняване на специфичните за тази форма на труд характеристики, начина на наемане на работа, работно време и заплащане на труда. Заложена е специална мярка в плана на ИА ГИТ за 2023 г., чрез която инспекторите по труда ще осъществяват контрол по изпълнение на задълженията за осигуряване на здраве и безопасност при работа и законосъобразното възникване и осъществяване на трудовите правоотношения при работа от разстояние и нови форми на труд.

Контрол, свързан с трудовия травматизъм

Трудовите злополуки се декларират и регистрират в Националния осигурителен институт, а Инспекцията по труда участва задължително в разследване само на част от тях: довели до смърт на работници; такива, които могат да доведат до инвалидност и при причинени увреждания на повече от трима работещи. Въпреки че нямат такова задължение, контролните органи на ИА ГИТ извършват проверка за причините за възникнали инциденти по време на работа във всеки станал им известен случай дори да не е с летален край или възможност да доведе до инвалидност. За установяване на причините за станали злополуки с работещи лица, инспекторите по труда са извършили 738 бр. проверки през 2022 г. Преобладаваща част от причините за станалите злополуки са: притискане, премазване, смачкване – 27%, падане от височина – 11%, поражения от електрически ток – 4% и удар от падащ предмет – 5%.

При планиране на дейността на Инспекцията по труда за 2022 г. бе обърнато особено внимание върху предприятия, които през предходните години са допуснали трудови злополуки, с акцент извършване на проверка на организацията на работодателите за предотвратяване на трудови инциденти, тяхното разследване и предприемане на адекватни мерки след настъпването им за недопускането на бъдещи такива, както и обекти на контрол, които оказват съществено влияние върху травматизма – в страната. На национално ниво традиционно това са предприятията от сектор „Строителство" и предприятия от други икономически дейности, определени като рискови, в т.ч. мини, кариери, предприятия за производство на боеприпаси и др.

Контролната дейност показва, че работодатели, допуснали злополуки коригират политиката си по отношение на осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд, като създават по-добра организация и вземат мерки за повишаване степента на обезопасяване на работните места. Провеждат се извънредни инструктажи за разясняване и анализиране причините за злополуките и оповестяване на мерките за недопускане на такива случаи.

Контрол по спазване на нормативните изисквания за наемане на хора с увреждания

Инспекцията по труда осъществява специализиран контрол за изпълнение на квотите за наемане на хора с увреждания по смисъла на Закона за хората с увреждания (ЗХУ). В обхвата на 4 037 бр. извършени проверки през 2022 г. са включени въпроси за изясняване на изпълнението на задълженията по ЗХУ на работодатели с 50 и повече наети лица. През годината поради неизпълнение на квотите 163 работодатели са заплатили компенсационни вноски на стойност 557 759 лв. за 2 698 работни места. Една от целите на осъществения контрол от инспекторите по труда бе правата на хората с увреждания да бъдат защитени в най-голяма степен.

Специализиран контрол, свързан с държавната служба

Във връзка с упражняваната специализирана контролна дейност на ИА ГИТ, през 2022 г. са извършени проверки по спазването на законодателството, свързано с изпълнението на държавната служба и на правата и задълженията на страните по служебното правоотношение на редица държавни администрации. Анализът на контрола показва, че в проверяваните държавни институции се спазват нормативните изисквания. Констатираните нарушения предимно са свързани с нарушения по оценяването на държавните служители, по документите във връзка с изпълнение на държавната служба, по заплащането на извънреден и нощен труд. Извършени са проверки по повод всички постъпили сигнали, в които са изложени твърдения за нарушения на законодателството по държавната служба.

Контрол по спазване на нормативните изисквания за насърчаване на заетостта, трудовата мобилност и трудовата миграция

През 2022 г. Инспекцията по труда традиционно планира и осъществи контрол върху дейността на предприятия, които осигуряват временна работа, и на предприятия ползватели; по спазване на законовите изисквания за полагане на труд от чужденци в Република България; командироване на работници в рамките на предоставяне на услуги в държави–членки на Европейския съюз, и законосъобразното осъществяване на посредническа дейност по наемане на работа.

През годината Агенцията продължи да осъществява своята дейност по приемане и обработване на уведомления за действително започване на работа на граждани от трети държави по чл. 10, ал. 1 от Закона за трудовата миграция и трудовата мобилност (ЗТМТМ). През 2023 г. е предвидено уведомленията да могат да бъдат подавани и по електронен път през Е-ПОРТАЛ на ИА ГИТ или чрез Системата за сигурно електронно връчване на Министерство на електронното управление.

1. *Контрол на дейността на предприятия, които осигуряват временна работа (ПОВР) и на предприятия ползватели (ПП):*

През 2022 г. са извършени 107 бр. проверки на ПОВР и ПП. При проверките са констатирани 146 бр. нарушения на трудовото законодателство по осъществяване на дейност чрез ПОВР. Те най-често са свързани с реда за обмен на информация между ПП и ПОВР по повод условията на труд; неспазване на минималните условия на труд и липса на задължителна информация в трудовите договори на изпратените работници.

Засиленият контрол на дейността на ПОВР и ПП през последните години води до намаляване на допусканите от тях съществени нарушения, включително работата като ПОВР без необходимата регистрация в Агенцията по заетостта.

Проверките на ПОВР с трансграничен елемент включват и контрол по спазване на изискванията за командироване и изпращане на работници и служители в рамките на предоставяне на услуги. Идентифицират се случаи на регистриране на ПОВР без персонал и без лице за контакт с контролните органи и/или с чуждестранен собственик, но с валиден лиценз за извършване на дейност по осигуряване на временна заетост. За преустановяване на порочните практики Инспекцията по труда работи в сътрудничество с Агенцията по заетостта.

2. *Контрол при полагане на труд от чужденци в Република България:*

През 2022 г. са извършени 409 бр. проверки, насочени към установяване спазването на законовите изисквания за полагане на труд от чужденци в България, което е с над 100 бр. повече от проверките през предходната година. Най-често чужденци са заварени да полагат труд в ресторанти и хотели. Констатираните нарушения са 624 бр. (от тях 112 бр. са за предоставяне на работна сила без съответното разрешение или регистрация; 211 бр. са за неуведомяване на ИА ГИТ за датата на действително започване на работа на чужденеца; 9 бр. са за наемане на работа на незаконно пребиваващи чужденци; 41 бр. са за полагане на труд от чужденци, които са без право на достъп до пазара на труда в Р България). Увеличават се случаите, при които граждани на трета държава полагат труд без право на достъп до пазара на труда. Често се срещат случаи, при които работодателите декларират или регистрират заетостта на чужденците, въпреки че по закон следва да се приложи друг режим и да се издаде разрешение за работа. Наблюдават се и случаи на полагане на труд от чужденци след изтичане на срока на разрешението за пребиваване и работа. Важен способ за ограничаване на работещите чужденци без достъп до пазара на труда е тясното сътрудничество между ИА ГИТ, Дирекция „Миграция" към МВР и Агенцията по заетостта.

3. *Контрол при осъществяване на посредническа дейност по наемане на работа:*

През 2022 г. са извършени 56 бр. проверки на фирми, осъществяващи посредническа дейност по наемане на работа. Общият брой констатирани нарушения са 95. Най-голям брой са нарушенията на изискванията посредникът да предоставя на търсещото работа лице, преди заминаването му от Република България, подписан индивидуален договор за наемане на работа от работодателя и определена информация.

И през 2022 г. основното затруднение в инспекционната дейност е невъзможността за осъществяване на контакт с представител на регистрираните посредници. Част от посредниците поддържат регистрацията единствено с оглед бъдеща дейност, а новорегистрираните често нямат наети лица и не извършват дейност. Наблюдават се и случаи на посредници с управители – чуждестранни лица, които не пребивават в страната или контролните органи не разполагат с актуална информация за адресите им, поради което се налага съдействие от органите на МВР за осъществяване на контакт с тези дружества.

4. *Контрол при командироване и изпращане на работници и служители в рамките на предоставяне на услуги:*

През 2022 г. са извършени 411 бр. проверки на предприятия, които командироват или изпращат работници и служители в рамките на предоставяне на услуги, предимно в сектор „Сухопътен транспорт". Установени са 778 бр. нарушения, като най-голям брой от тях са свързани с неизплащане на трудови възнаграждения в размера, установен в приемащата държава.

През годината продължава порочната практика за заобикаляне на трудовото законодателство чрез т. нар. „формално командироване", т.е. работодателят да командирова свои работници в страни от ЕС без той да извършва съществена стопанска дейност в Р България и да има обекти с персонал в страната. В нередки случаи възникналото трудово правоотношение в България е формално и работниците изобщо не напускат държавата–членка на ЕС, за да се върнат в България и да полагат труд в страната. За изясняване и разрешаване на подобни случаи ИА ГИТ си сътрудничи с контролните органи на другите държави-членки, включително чрез съвместни проверки при необходимост.

Дейност за гарантиране на трудовите права на граждани с предоставена временна закрила в България

През 2022 г. Инспекцията по труда осигури контрол по наемането и упражняването на трудовата заетост на украински граждани с временна закрила в България. Извършиха се проверки по всички постъпили сигнали за нарушения на трудовите им права, както и проверки за условията на труд на работните места, на които са наети лица, ненавършили 18 г. по информация от постъпили в ИА ГИТ искания за наемане на тези лица. Служителите на Агенцията предоставиха консултации и отговаряха на запитвания на граждани с временна закрила с цел повишаване информираността им за трудовите им права в България.

През годината контролните органи на Инспекцията по труда са предоставили 1605 бр. консултации на работодатели и украински граждани. От тях 103 бр. са на украински граждани. Най-предпочитан начин за консултации е по телефон – 1363 бр.; 101 бр. са консултациите по електронна поща, 143 бр. са проведените консултации в дирекциите на Инспекцията по труда.

Подадените уведомления до Инспекцията по труда по чл. 10 от ЗТМТМ за реално започване на работа на украински граждани са 7 026 бр. за 13 913 лица.

Поисканите разрешения за наемане на непълнолетни лица са 120 броя.

Предвид активното наемане на украински граждани, при всяка проверка, при която се установи, че такива работят, задължително се проверява при какви условия става това. За 2022 г. са извършени 609 бр. проверки на работодатели, наели украински граждани. Получени и разгледани са 21 бр. сигнала за нарушения на правата им.

Административнонаказателна отговорност

Търсенето на административнонаказателна отговорност от лица, които нарушават нормативните разпоредби на трудовото законодателство, нормите по изпълнение на държавната служба и тези, свързани с трудовата мобилност и миграция, е една от формите за въздействие при допускане на нарушения на трудовото законодателство и средство за принуда те да спазват изискванията на нормативните актове. Такава отговорност е търсена от лица, които не изпълняват в срок дадените им предписания, допускат периодично да се повтарят едни и същи нарушения, умишлено заобикалят законовите разпоредби при наемането, използването и освобождаването на работна сила и създават пречки за реализирането на законовите правомощия на инспекторите.

Диаграма № 6: Съставени актове за установени административни нарушения

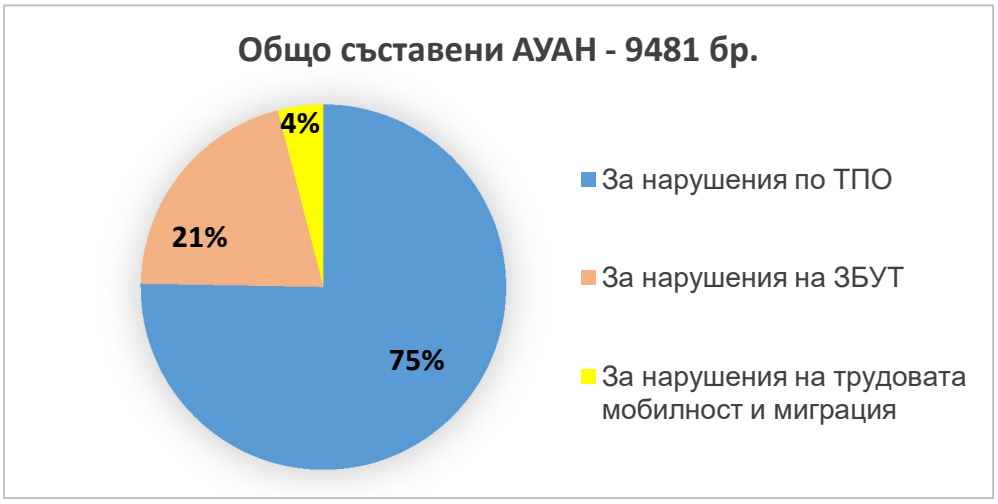

Най-много актове са съставени на предприятия, извършващи строително-монтажни работи.

През годината са съставени 141 бр. актове за създадени пречки на инспекторите по труда да осъществят контролните си правомощия. В 1157 случая са съставени актове за неизпълнени дадени задължителни предписания от контролните органи.

През 2022 г. са връчени 8 684 бр. наказателни постановления. Влезлите в сила наказателни постановления и одобрени споразумения през годината са 8 167 броя. Сумата на санкциите от влезлите в сила наказателни постановления и одобрени споразумения е 11 004 431 лв.

III. АНАЛИЗ НА АДМИНИСТРАТИВНОТО ОБСЛУЖВАНЕ ПРЕЗ 2022 г.

Решени искания и сигнали от граждани, ведомства и синдикални организации

През 2022 г., са разгледани 7 383 бр. искания и сигнали от граждани, ведомства, предприятия, синдикални организации за допуснати нарушения от компетентността на Агенцията. В сравнение с 2021 г. данните сочат намаление с 371 бр. Наблюдаваното

намаление е индикатор за по-високата степен на спазването на трудовото законодателство и на законодателството по изпълнение на задълженията за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд от страна на работодателите.

Консултиране на граждани и работодатели

Юридическите и физическите лица са търсили и получавали информация и консултации чрез различни канали за достъп – на място в центровете за административно обслужване на централно управление и дирекциите „Инспекция по труда", на националния телефон на Агенцията (070017670) и на директните телефони на дирекциите ни в страната, отправяли са и писмени запитвания по поща и по електронен път. По обективни причини не може да се посочи брой на консултираните граждани или на дадените консултации – за консултациите на място и по телефон не се води отчет. Писмените запитвания са 1477 бр.

Основно, консултациите са във връзка с функцията на ИА ГИТ на контролен орган по спазване на разпоредбите на трудовото законодателство и законодателството в областта на здравословните и безопасни условия на труд. Като най-чести могат да бъдат посочени запитванията относно заплащането на труда, възникването и прекратяването на трудовите правоотношения, работно време и отпуски, различни видове обезщетения, дължими от работодателя при прекратяване на трудовото правоотношение и др. През годината голяма част от постъпилите в ИА ГИТ запитвания бяха свързани и с промените в трудовото законодателство, а също и с възможностите и изискванията при наемане на работа на лица с осигурена временна закрила.

Разрешителни режими

През 2022 г. от Дирекциите „Инспекция по труда" са поискани 504 бр. разрешения за уволнение на работници, ползващи специална закрила по чл. 333 от Кодекса на труда. Дадени са 215 бр. предварителни съгласия по реда на посочения нормативен текст.

Поискани са общо 12 339 бр. разрешения за наемане на работа по трудови правоотношения на лица до 18 години. Дадени са общо 11 933 бр. разрешения, като 504 бр. са за наемане на лица, ненавършили 16 години, и 11 429 бр. са за наемане на работа на лица от 16 до 18 години. В сравнение с предходната година е регистриран ръст от над 50% на поисканите и дадени разрешения за работа на непълнолетни лица. През годината са констатирани 355 бр. нарушения (над четири пъти повече спрямо 2021 г.), свързани с приемане на работа на непълнолетни лица без разрешение от Инспекцията по труда. Най-много от тези нарушения са констатирани в икономически дейности „Ресторантьорство", „Хотелиерство", „Търговия на дребно", „Растениевъдство" и „Строителство на сгради", където и най-често се наемат непълнолетни лица.

През 2022 г. са постъпили 670 бр. искания за издаване на разрешения в областта на обучението и употребата на взривни материали, в т.ч. 652 бр. за извършване на специални и технологични взривни работи, 5 бр. за проектиране на специални взривни работи и 12 бр. за провеждане на курсове за придобиване/потвърждаване на правоспособност за работа с взривни материали. Издадените разрешения са 665 бр., в т.ч. 652 бр. за извършване на специални и технологични взривни работи.

Административни услуги

През 2022 г. ИА ГИТ е издала близо 34 000 броя удостоверения по чл. 58, ал. 1, т. 3 от Закона за обществените поръчки. Чрез системата за „Електронни удостоверения" на ИА ГИТ са генерирани 26 853 бр. удостоверения, от които 17 124 бр. са по подадени заявления от възложители по обществени поръчки. По технически причини през периода от началото на м. април до средата на м. август Системата за електронни удостоверения беше спряна. В това време беше създадена организация на работа по

издаване на удостоверенията в рамките на вътрешноадминистративния срок – не по-късно от един работен ден от подаване на заявление.

Общо през годината са регистрирани 835 бр. колективни трудови договори и 105 анекса към тях.

През 2022 г. са издадени/презаверени 2905 бр. удостоверения за правоспособност за работа с взривни материали.

Също така са постъпили заявления за предоставяне на други административни услуги, както следва:

1. Издаване на разпореждане за прекратяване на трудов договор на работник или служител, когато работникът или служителят не може да подаде писменото си заявление за прекратяване на трудовия договор пред работодателя – 896 бр. заявления;

2. Издаване на нова трудова книжка – 556 бр. заявления;

3. Издаване на дубликат на загубена или унищожена служебна книжка – 8 бр. заявления.

През 2022 г. са постъпили и разгледани общо 61 бр. заявления за достъп до обществена информация. По 34 бр. заявления е предоставен пълен достъп, а по 10 бр. – частичен достъп до обществена информация. По 4 бр. заявления заявителите са уведомени за липса на исканата обществена информация, а при 13 бр. заявления е постановен отказ.

Център за административно обслужване и измелване на удовлетвореността на потребителите

През 2022 г. на интернет страницата в актуално състояние се поддържа информацията за:

1. Административните услуги/режими, които Агенцията предоставя на гражданите и работодателите.

2. Каналите за достъп до административно обслужване и информацията за центъра за административно обслужване на централно управление и дирекциите „Инспекция по труда".

На интернет страницата са налични и електронни форми за:

1. Подаване на сигнал за нарушаване на трудовото законодателство;

2. Подаване на сигнали за корупция;

3. Форма за обратна връзка

4. Анкетна карта за измерване удовлетвореността на потребителите.

От постъпилите в Агенцията през 2022 г. анкетни карти (на хартиен носител и по електронен път) отлична и много добра оценка на административното обслужване са дали 86% от анкетираните. Само 3% са дали лоша обща оценка.

През 2022 г. беше проведено и проучване по метода „таен клиент". Целта на проучването беше да се установи дали се спазва непрекъсваем процес на обслужване на клиентите в рамките на установеното работно време. При проучването се установи, че за служителите в центровете за административно обслужване е осигурено ползване

на почивката за хранене по различно време, с което е гарантиран непрекъсваемият процес на работа с граждани.

IV. МЕЖДУНАРОДНИ ДЕЙНОСТИ

Международното сътрудничество, обмяната на опит и информация с инспекциите по труда от Европейския съюз и региона, както и с други организации и институции, представляват важен ресурс за повишаване ефективността на контрола на труда и съдействат за институционалното утвърждаване на ИА ГИТ. И през 2022 г. Агенцията осъществи резултатно взаимодействие и обмяна на опит с Инспекциите по труда от ЕС и региона.

Участие на представители на ИА ГИТ в дейността на Комитета на старшите инспектори по труда (SLIC) и работните групи, сформирани към него

През 2022 г. представители на ИА ГИТ взеха участие в 81ва Пленарна среща и Тематичен ден на SLIC, проведена в рамките на шведското председателство, както и в 82ра Пленарна среща и Тематичен ден на SLIC, под председателството на Чехия. ИА ГИТ участва в организирания съвместен семинар между SLIC и Международната асоциация на инспекциите по труда (IALI), както и в редовните срещи и работата на сформираните към SLIC работни групи „Общи аспекти на правоприлагането" и „Проект KSS".

ИА ГИТ продължи активното си участие в обмена на информация с националните Инспекции по труда на останалите държави-членки чрез Сайта за бърз обмен на знания (KSS - Knowledge Sharing Site) на SLIC. Изготвени и публикувани са 34 отговора по всички отправени въпроси до ИА ГИТ чрез този сайт, както и 1 бр. информация за възникнала злополука.

Сътрудничество с Европейския орган по труда

И през 2022 г. сътрудничеството с Европейския орган по труда (ЕОТ) беше изключително активно и ползотворно. ИА ГИТ взе участие в редица инициирани, координирани и финансирани от ЕОТ прояви и срещи, в т.ч. и в трансгранични съвместни и съгласувани проверки в областта на сезонната заетост и транспортния сектор.

През 2022 г. фокус на работата на ЕОТ бе сектор „Автомобилен транспорт", което включи както информационни действия, така и подкрепа в контрола по спазването на приложимите европейски и национални правила при командироването на работници в транспортния сектор. В тази връзка бяха проведени и съвместни инспекции на пътя с цел проверка спазване на изискванията на правилата в този сектор. В реализирането на такива проверки с трансграничен елемент в Нидерландия, Белгия и Хърватия се включиха и инспектори по труда от ИА ГИТ, чието присъствие и експертиза бе оценено високо от страна на всички участници.

Представители на ИА ГИТ участваха в „Седмицата на действието" през 2022 г., състояща се в проверки на товарни автомобили и автобуси. Тези дейности бяха осъществени на територията на България в рамките на съвместна операция, организирана от ЕОТ и Европейската мрежа на службите на Пътна полиция (ROADPOL).

По линия на EMPACT/EUROPOL и ЕОТ на френска територия между Инспекциите по труда на Р България и Р Франция се осъществи съвместна проверка в сектора на горското стопанство с фокус борба с трафика на хора с цел трудова експлоатация.

В рамките на организиран и финансиран от Европейската платформа за справяне с недекларирания труд и ЕОТ обмен на опит бяха осъществени работни срещи между български и румънски инспектори по труда на територията на двете държави по въпроси за засилване на трансграничния контрол и представяне на добри

инспекционни практики за справяне с недекларирания труд в селското стопанство и транспорта.

Представители на Агенцията се включиха активно и в значителния брой ангажименти в различни направления, организирани от ЕОТ – в редовните срещи на работните групи „Инспектиране" и „Информиране", в ръководената от ЕОТ „Кампания за международен транспорт 2022", насочена към водачите и операторите с цел информиране за правилата в автомобилния сектор и прилагането им ефективно; в семинари, организирани съвместно с Европейската комисия за използване на модулите в IMI (Информационната система на вътрешния пазар), вкл. и новите модули и публичния интерфейс за транспортните работници, насочени към националните правоприлагащи органи и представители на транспортни оператори. Проведени бяха тематични срещи и семинари относно сезонната заетост, трудовата мобилност, командироването на работници.

Създадените в резултат на съвместните действия и проверки контакти, възможността за по-бърз обмен на информация между държавите членки със съдействието на Европейския орган по труда, неминуемо водят до много по-бързи реакции в случаи, при които се налага намесата на контролните органи в различни държави, за да бъдат защитени правата на трансграничните български работници.

Доброто сътрудничество между ИА ГИТ и ЕОТ е отбелязано и от изпълнителния директор на ЕОТ г-н Козмин Бояндӂиу при работно посещение в България през м. юни 2022 г. Г-н Бояндӂиу благодари за участието на българските институции в съвместните инициативи между държавите членки, координирани от ЕОТ и подчерта, че България е една от най-активните страни.

Обмен на информация с други държави – членки на Европейския съюз, чрез Информационната система на вътрешния пазар (IMI) относно условията за наемане на работа и командироване в рамките на предоставяне на услуги в държави – членки

В изпълнение на ангажиментите по европейски нормативни актове ИА ГИТ осъществява административно сътрудничество чрез Информационната система на вътрешния пазар (IMI) с компетентните органи на останалите държави – членки на ЕС, отговарящи за контрола относно условията на труд в останалите държави в областта на командироването.

През 2022 г. чрез горецитираната система е осъществен обмен по повод 169 запитвания. От тях 156 бр. са искания за информация, постъпили от различни държави – членки към ИА ГИТ. Най-голям брой от тях се отнасят до командироване на определени работници или представляват спешни искания за установяване на факти.

ИА ГИТ отправи 13 искания към компетентните служби на държави членки за предоставяне на информация за командироване на работници; за информация относно здравето и безопасността при полагане на труд; за уведомяване за решение и за изпращане на документи на доставчик на услуги.

Чрез Информационната система на вътрешния пазар (IMI) са извършени 69 бр. съгласувани проверки с компетентните служби на други държави – членки при съмнения за „недействително" командироване или при идентифициране на нови форми на порочни практики на пазара на труда. Икономическите сектори, в които са извършени най-много проверки по постъпилите чрез IMI запитвания са в секторите „Сухопътен транспорт" и „Строителство".

От началото на 2022 г. в изпълнение на Регламент (ЕС)2021/2179 ИА ГИТ се включи в публичния интерфейс, свързан с Информационната система за вътрешния пазар за командироването на водачи в сектора на автомобилния транспорт в модул

„Декларация за командироване в автомобилния транспорт" (Road transport posting declaration).

В изпълнение на горепосочения ангажимент през годината към ИА ГИТ, в качеството ѝ на компетентен орган по установяване, са отправени 12 бр. искания за помощ от национални органи на приемащи държави – членки на ЕС, като 10 бр. от тях съдържат искане за документи във връзка с възнаграждение, трудови договори, отчети за отработени часове на водачи и документи, удостоверяващи плащане за периода на командироване. По постъпилите искания са извършени проверки по спазване на трудовото законодателство, а исканите документи са предоставени в законоустановените по Директива (ЕС) 2020/1057 срокове.

Използвайки възможностите на Информационната система на вътрешния пазар (IMI) и чрез националния служител за връзка на България в ЕОТ, ИА ГИТ осъществи активно сътрудничество с релевантните институции във Франция по случаи, идентифицирани от Националния осигурителен институт като рискови по отношение осигурителната система в България. Контролните органи на Инспекцията по труда съдействаха активно на НОИ, като осъществиха контакт с Трудовата инспекция във Франция за предприемане на действия за установяване на действителна заетост на български граждани във ферми във Франция, които при връщането си в България декларират краткосрочна заетост от няколко дни и искат изплащане на обезщетения за безработица от българския бюджет. В резултат на разменената кореспонденция между контролните органи са установени съответните компетентни органи във Франция и каналите за комуникация с тях за преустановяване на тези практики.

Участие на Инспекцията по труда в международни събития и кампании

ИА ГИТ се включи за поредна година като асоцииран член в стартиралото ново издание на проекта EURODETACHMENT 6 (*Командироване на работници: укрепване и задълбочаване на транснационалното сътрудничество*), свързан с прилагане на европейското законодателство в областта на командироването на работници.

ИА ГИТ бе домакин на редовната среща на Управителния комитет по българо-френското споразумение за административно сътрудничество, подписано между правителствата на Р Франция и Р България за справяне с недекларираната заетост и спазване на социалното законодателство в случаи на трансгранично движение на работници и услуги, на която са отчетени резултатите от успешното сътрудничество с Трудовата инспекция на Р Франция и са набелязани последващи дейности.

Успешно се реализираха и дейности по двустранната работна програма за сътрудничество между Р България и ФР Германия. Представители на Инспекцията по труда участваха в конференция на високо ниво „Справедливи условия на труд за мобилни работници в Европа", на която бе направена първоначална политическа равносметка на засиленото двустранно сътрудничество и международния му контекст. В рамките на тази програма намира своето продължение и успешното сътрудничество между ИА ГИТ и немския консултативен център BEMA, Берлин.

Представители на ИА ГИТ посетиха Министерство на труда, здравеопазването и социалните дела на Северен Рейн-Вестфалия, Дюселдорф, където се постигна съгласие за засилване на сътрудничеството между двете институции. Български инспектори по труда участваха в проверка във фабрика за месо с цел запознаване с проблемите в месопреработващия сектор и с начина, по който германските институции се справят с тях. На проведена среща в службата „Немски митници" (Zoll) са обсъдени канали за обмен на информация между институциите във връзка с международната трудова мобилност. Бяха проведени срещи с представители на проект за консултиране „Свобода на движение на работниците" и консултантския проект в социалните мрежи „Справедливо съпътстване в трудовата миграция", като заедно с представителите на консултантските бюра бе реализирана среща с български работници на летището в

Дюселдорф, на която те бяха консултирани за каналите, по които могат да търсят защита срещу нарушаване на трудовите им права.

И през 2022 г. бе продължена традицията за полагане на усилия, насочени към осъществяване на резултатно взаимодействие и обмяна на опит с релевантни органи и институции в ЕС, които не само утвърдиха институционалното присъствие и роля на ИА ГИТ, но и спомогнаха за защита правата на мобилните работници.

Изпълнение на проектите в ИА ГИТ

През 2022 г. успешно приключи изпълнението на Проект DFPO-1.002-0002-C01 „Сътрудничество за достойни условия на труд" с партньор Норвежката инспекция по труда, финансиран от Фонда за двустранни отношения на национално ниво по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Норвежкия финансов механизъм 2014 – 2021.

През годината продължи промотирането в социалните мрежи на интернет страницата на информационната кампания „Знай си правата" www.arbeidstilsynet.no/en/knowyourrights-BG Кампанията беше създадена през 2020 г. по проекта в партньорство между Инспекциите по труда на България, Норвегия, Румъния, Естония и Литва, с информационна насоченост за повишаване на осведомеността на работещите чуждестранни граждани в Норвегия.

Благодарение на иновативен софтуер, разработен по проекта, работници и служители могат да проверят каква е вероятността полаганият от тях труд или част от него да е недекларирaн, както и да получат насоки как да реагират, ако е установен риск от работа на черно. Работодателите също могат да проверят доколко прилагат трудовото законодателство и да отстранят несъответствията преди да бъдат проверени на място. Инструментът за самооценка е свободно достъпен на сайта на Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда" на адрес https://www.gli.government.bg/udw/ Осигурен е и пряк път към него чрез банера „Провери дали работиш недекларирано". Софтуерът представлява въпросник, който оценява риска от недекларирaн труд в различните му направления – работа без трудов договор или при фиктивни условия, нерегламентирани плащания, застрашени ли са животът и здравето на работещите и др. С попълването на въпросника работникът получава отговори доколко са спазени трудовите му права, какви биха били последствията за него от допусканите нарушения от страна на работодателя му, както и насоки в кои случаи има основание да потърси съдействие от контролните органи. Чрез събираната информация не могат да бъдат идентифицирани конкретни лица. Данните имат за цел да се постигне по-добро информиране на работниците и служителите за степента на индивидуалния риск от полагане на недекларирaн труд, а в обработен вид ще послужат за подобряване на информационната и контролната дейност на Изпълнителна агенция "Главна инспекция по труда" с акцент върху справянето с недекларирания труд.

Чрез финансиране по проекта Инспекцията по труда стартира кампания „Достоен труд – от теб зависи" през 2022 г., насочена към повишаване информираността на работодатели и работещи за правата и задълженията им съгласно трудовото законодателство. Чрез поредица видеа, ръководства и брошури участниците в трудовия процес могат да се запознаят какви основни задължения имат по отношение декларирането на труда и какво печелят, когато работят на светло. В тях е представена полезна информация за трудовите договори, работното време и почивките, заплащането на труда, за работата на непълнолетните лица и хората с намалена работоспособност. Обърнато е внимание на сезонната работа, командироването и изпращането на работници и служители. Ръководствата са свободно достъпни на сайта на Инспекцията по труда: https://www.gli.government.bg/bg/taxonomy/term/410, (секция „За работодатели и работещи", рубриката „Трудови правоотношения", под заглавие „Вашите права и задължения накратко при осъществяването на трудовите правоотношения").

V. ВЪТРЕШЕН КОНТРОЛ В АГЕНЦИЯТА

През 2022 г. в Дирекция ПОИД са постъпили 87 бр. сигнали относно недоволство от действия или бездействия на служители в ИА ГИТ. Преобладават сигнали с изразено недоволство от резултатите от проверка, недоволство от действията на контролните органи и недоволство от предоставената информация за резултати от проверка по сигнал. Единични сигнали са подавани за недоволство от административното обслужване, разкрита самоличност, неполучен отговор на сигнал. На основание чл. 114, ал. 1 от АПК същите са разгледани подробно в законовия двумесечен срок, като са взети предвид обясненията и възраженията на заинтересованите лица. По 18 бр. сигнали са установени пропуски при изпълнение на служебните задължения. За недопускане на подобни пропуски в бъдещата дейност на Инспекцията по труда са предприети коригиращи действия. Извършена е одитна проверка на Д ИТ Велико Търново и тематични проверки на Д ИТ Хасково, София град и Кърджали относно спазване на вътрешните указания, процедури, инструкции и заповеди в Агенцията. Констатирани са несъответствия, за отстраняване на които са предприети коригиращи действия за недопускането им.

През годината в Инспекцията по труда са разгледани общо 227 бр. обжалвани принудителни административни мерки по административен ред, предприети в 53 бр. индивидуални административни актове на инспектори по труда. Недопустими за разглеждане са били 20 бр. жалби, а 22 бр. принудителни административни мерки по 10 бр. актове са отменени.

Във връзка с осъществявания от Агенцията вътрешен контрол по законосъобразност, целесъобразност и спазване на вътрешните указания, процедури и правила върху дейността на дирекциите в специализираната администрация с цел подобряване на тяхната дейност се изготвя: на всяко полугодие Анализ на основанията за отмяна на наказателните постановления; на всяко тримесечие, като за последното тримесечие се изготвя Годишен доклад за дейността по прилагане на принудителните административни мерки, обжалвани по административен ред и ежемесечно се извършва мониторинг на движението на административно наказателните преписки в Дирекциите на ИА ГИТ.

VI. ПОВИШАВАНЕ НА АДМИНИСТРАТИВНИЯ КАПАЦИТЕТ НА АГЕНЦИЯТА И ПРОФЕСИОНАЛНИЯ КАПАЦИТЕТ НА ИНСПЕКТОРИТЕ ПО ТРУДА.

Развитие на институционалния капацитет на Агенцията

През 2022 година бе извършено успешно надграждане на информационната система на ИА ГИТ с основна цел повишаване ефективността и процеса на работа на системата в съответствие с нормативните изисквания. Създадена бе възможност за електронно подписване на документите, което съкрати времето за обработването им и едновременно с осъществяването на електронния обмен на документи през системата на ИА ГИТ в съответствие с единен технически протокол, утвърден от председателя на ДАЕУ във връзка с Решение № 357 от 29 юни 2017 г. Министерски съвет интегрира съществуващата система за електронен обмен на съобщения (СЕОС). Добавена бе и нова възможност за осъществяване на електронен обмен на документи през системата на ИА ГИТ чрез интеграция към системата за сигурно електронно връчване (ССЕВ) на ДАЕУ. Чрез надграждането бе създаден нов модул за постъпилите уведомления за действително започване на работа на граждани от трета държава. Надградени бяха и някои от текущите функционалности в отделните модули на системата, свързани с оптимизиране на контролната дейност на Агенцията.

Развитие на професионалния капацитет на Агенцията

Укрепването на капацитета на ИА ГИТ остава един от постоянните приоритети за управлението на инспекционната дейност. През м. октомври 2022 г. влезе в сила новият устройствен правилник на Агенцията, с който е определена численост на персонала от 660 щатни бройки, от които 37 щатни бройки обща администрация и 618 щатни бройки специализирана администрация. Към края на годината общо заетите щатни бройки са 463 бр., като 453 бр. от тях са по служебно правоотношение и 10 бр. по трудово правоотношение.

Извън утвърдената основна щатна численост към 31.12.2022 г. в ИА ГИТ са назначени 45 бр. служители на длъжност „помощник – инспектор". Лицата са назначени по трудови правоотношения и са назначени в изпълнение на дейност 10 по Проект BG05M9OP001-3.004 „Оптимизация и иновации в ИА ГИТ". Въз основа на сключен договор между ИА ГИТ и Агенцията по заетостта са назначени по трудови правоотношения 11 бр. служители по Програма „Старт на кариерата".

За отчетния период са предприети действия за заемане на вакантните бройки, като са обявени 58 бр. конкурси за заемане на 95 вакантни щатни бройки и 25 бр. процедури по мобилност на основание 81а от Закона за държавния служител за заемане на 68 вакантни щатни бройки. Общият брой на кандидатите, подали заявления за участие в конкурсните процедури през 2022 г. са 1153 бр.

В резултат на предприетите действия за заемане на свободните щатни бройки в периода от 01.01.2022 г. до 31.12.2022 г. са назначени 71 бр. служители в ИА ГИТ, а именно: 48 бр. служители, назначени след проведени конкурси на основание чл. 10д от ЗДСл, от тях 10 бр. по чл. 10д, ал. 6 от ЗДСл – следващия класиран кандидат от конкурс; 4 бр. служители, преминали от друга администрация, от тях 3 бр. на основание чл. 81а от ЗДСл и 1 бр. на основание чл. 81б от ЗДСл – за срок от 4 години; 14 бр. служители са назначени по заместване на отсъстващ служител (чл. 15 от ЗДСл) и 5 бр. служители, назначени по трудови правоотношения.

От 01.01.2022 г. до 31.12.2022 г. са прекратени служебните правоотношения на 47 бр. служители, от тях 14 бр. на основание чл. 106, ал. 1, т. 5 и 6 – при придобито право на пенсия за осигурителен стаж и възраст и когато служебното правоотношение е възникнало, след като служителят е придобил и упражнил правото си на пенсия за осигурителен стаж и възраст, включително когато е упражнил правото си на пенсия за осигурителен стаж и възраст в намален размер по чл. 68а от КСО.

Като част от дейностите по един от основните приоритети за организационно усъвършенстване и развитие на човешкия капитал на ИА ГИТ, през годината е прилагано повишаването в длъжност. Преназначени на по-високи длъжности са 25 служители, а повишените в ранг държавни служители са 140 броя.

Обучение на служителите в Агенцията

През 2022 г. служителите на ИА ГИТ са преминали 67 бр. обучения с цел повишаване на административния им капацитет, както и специализирани обучения, свързани с упражняваната контролна дейност по широк спектър от теми – от въвеждане в държавната служба, до специализирани теми, свързани с осъществяваната контролна дейност, в т.ч. законосъобразност при прилагане на принудителни административни мерки и търсене на административнонаказателна отговорност. При определяне на целевите групи за участие в обученията с приоритет са включвани новопостъпили служители с инспекторски права или такива с малък опит в инспекционната дейност.

Съгласно утвърдените Вътрешни правила за обучение и развитие на служителите в ИА ГИТ през 2022 г. се проведоха 29 бр. практически изпити по инспектиране, като всички служители са получили оценка „издържал".

В изпълнение на подписан договор за сътрудничество между Национална служба за съвети в земеделието и ИА ГИТ се проведе онлайн семинар на тема: „Спазване на трудовото законодателство, в това число осигуряване на здраве и безопасност при работа за работещите в земеделието", лектори на семинара бяха представители на Агенцията с богат практически и теоретичен опит.

Във връзка с осъществяване на ефективен и ефикасен контрол от инспекторите по труда и съгласно действащата нормативна уредба, която задължава Агенцията да утвърждава програми за обучение на ръководен и помощен персонал за работа с взривни материали и да издава разрешения за проектиране, извършване на взривни работи, съхраняване, транспортиране /пренасяне/ и употреба на взривни материали, 21 инспектори по труда взеха участие в специализирани курсове за придобиване или подновяване на придобита правоспособност за „Ръководител взривни работи" и „Проектант взривни работи".

VII. МЕДИЙНА ПОЛИТИКА

Медийната политика на ИА ГИТ е насочена към своевременното информиране и консултиране на гражданите за основни права и задължения, свързани с прилагането на трудовото законодателство.

Периодично на Интернет страницата на Агенцията се публикуват прессъобщения по актуални въпроси. При заявка от медии се осигурява информация и/или участие на експерти на национално и регионално ниво. Директорите на дирекции „Инспекция по труда" или техни представители участват в съвместни месечни пресконференции на регионалните структури на МТСП, когато такива се организират. На пресконференциите се представя информация за текущи и актуални теми от инспекционната дейност на регионално ниво, отчети за дейността, приоритети и др.

И през 2022 г., до отмяна на извънредната епидемична обстановка, ИА ГИТ продължи да предоставя своевременно информация за работещи и работодатели, свързана с правата и задълженията им в условията на действията им за ограничаването на разпространението на COVID-19. Най-често коментираните въпроси в тази насока бяха свързани с изискванията на трудовото законодателство относно работата от разстояние.

През 2022 година на интернет страницата на ИА ГИТ в рубриката „Пресцентър" са публикувани 63 бр. прессъобщения и информация по актуални теми. Традиционно се разпространява информация, свързана с резултати от дейността на Агенцията; акценти в плана за дейността; относно деклариране на труда и заплащането му; права и задължения при сезонна заетост и мобилност на работната сила; по повод 28 април – Световният ден за безопасност на труда; 12 юни – Световният ден срещу детския труд, 3 ноември – Празник на Инспекцията по труда; по текущо възникнали въпроси. По всички теми, по които е отбелязан повишен интерес през годините, се подготвят и се разпространяват прессъобщения. Инспекционната дейност в селското стопанство и при сезонната заетост се изпълнява паралелно с предоставяне на информация за прилагане на трудовото законодателство. Прессъобщения са публикувани във връзка с кампанията на Европейския орган по труда за автомобилния транспорт, както и за съвместни проверки с ИА „Автомобилна администрация".

През годината са постъпили 57 запитвания от национални медии относно дейността на ИА ГИТ. Над 320 бр. са запитвания и искания от регионални медии по въпроси, касаещи дейността на Инспекцията по труда и/или за осигуряване на представители за участие, както и подготвените информации за регионални пресконференции. Идентифицирани са около 3500 бр. публикации и излъчвания в националните и регионалните медии, свързани с Инспекцията по труда. Най-

комуникираните теми в медиите са обвързани с разпространените прессъобщения и съответно касаят резултати и ефекти от контролната дейност и инспекционните кампании; правата и задълженията на работещи и работодатели; рискове при търсенето на работа в чужбина; неизплатени възнаграждения; законосъобразното наемане на работна сила в селското стопанство; реакция на контролните органи на Инспекцията по труда при трудови злополуки.

През 2022 г. ИА ГИТ се включи като партньор в информационната кампания на Европейския орган по труда „Пътят към справедлив транспорт". По време на кампанията чрез информационните канали на Инспекцията по труда активно се разпространяваше информацията, предоставена от ЕОТ с цел повишаване информираността за командированите шофьори и оператори в рамките на предоставяне на услуги в сектора на автомобилния транспорт. Материалите се разпространяваха до медиите и се публикуваха във Фейсбук страницата „Права през всички сезони", поддържана от ИА ГИТ, която е с 1500 последователи. Във Фейсбук страницата са поместени четири публикации, касаещи темата, включително материали, изготвени от ЕОТ, съобщения за съвместни проверки между България и Румъния и служители на ИА „Автомобилна администрация". Идентифицираните публикации в национални и местни медии с информация за кампанията са 10 бр.

Инспекцията по труда е и партньор на НАП в стартиралата в началото на м. юни 2022 г. кампания „Не затваряй бъдещето си в плик", целяща да информира работещите и работодателите за ползите и загубите от нерегламентираната заетост. На сайта на НАП е създадена специална анкета за „Заплата в плик" (https://nra.bg/wps/portal/nra/kontakti/connection.nap/surveys) чрез която всеки може да сподели мотивите да бъде осигуряван върху по-нисък от реалния доход, както и какво би го стимулирало да не се съгласява на това. През годината бяха публикувани на Фейсбук страницата 6 бр. информационни материала, свързани с кампанията.

През 2022 г. стартира информационна кампания на ИА ГИТ „Достоен труд – от теб зависи". Тя бе насочена към повишаване информираността на работодатели и работещи за правата и задълженията им съгласно трудовото законодателство. Чрез поредица видеа, ръководства и брошури участниците в трудовия процес могат да се запознаят какви основни задължения имат по отношение деклариране на труда и какво печелят, когато работят на светло. Информационните материали са разработени в рамките на трансграничния проект DFPO-1.002-0002-C02 „Сътрудничество за достойни условия на труд", в който България е партньор на Норвегия. В тях е представена полезна информация за трудовите договори, работното време и почивките, заплащането на труда, за работата на непълнолетните лица и хората с намалена работоспособност. Обърнато е внимание на сезонната работа, командироването и изпращането на работници и служители. Ръководствата са свободно достъпни на сайта на Инспекцията. Публикувани са в секцията „За работодатели и работещи", рубриката „Трудови правоотношения", под заглавието „Вашите права и задължения накратко при осъществяването на трудовите правоотношения". Към видеата е осигурен пряк достъп чрез банера „Достоен труд – от теб зависи, видео информация". Те могат да бъдат открити и в секцията „Дейност", рубриката „Проекти", подрубрика „Проект DFPO-1.002-0002-C02 „Сътрудничество за достойни условия на труд".

Инспекцията по труда разработи брошура с информация за основни трудови права на украинските граждани, едновременно на български, украински, английски и руски език (https://www.gli.government.bg/bg/node/11931). Целта бе украинските граждани, пострадали от войната и търсещи заетост в България, да бъдат информирани за работното време, заплащането на труда, отпуските и др., както и какви документи е задължен да им предостави работодателят преди започване на работа, за да могат при необходимост те да потърсят защита на правата си. Брошурата е черно-бяла, за да бъде лесно разпространението ѝ. Подготвена е в два формата - за четене онлайн и за удобно принтиране.

За да се повиши информираността сред работниците и служителите бе разработена специална брошура от ИА „Главна инспекция по труда" за техните трудови права. Тя е налична на https://www.gli.government.bg/bg/node/11956

През 2022 г. ИА „Главна инспекция по труда" отбеляза 115 години от своето създаване, 115 години в служба на хората, за да работят при гарантирани и защитени трудови права при здравословни и безопасни условия на труд.

За своя празник Агенцията получи поздравления под формата на видеообръщение от вицепремиера и министър на труда и социалната политика Лазар, Лазаров, от зам.-министъра на труда и социалната политика Емил Мингов, от различни институции и социални партньори. За своята годишнина една от най-старите институции в България и нейните служители бяха поздравени от изпълнителния директор на Европейския орган по труда Козмин Боянджиу и от работодатели, благодарни за стриктния и същевременно конструктивен контрол. Благодарствените писма на работещи, получили подкрепа, са най-голямото признание за смисъла от работата на инспекторите по труда.